

ROMAN KAHRAMANLARI

Üç Aylık Edebiyat Dergisi • Temmuz/Eylül 2018 • Sayı 35 • 100 TL

Ayla Kaşoğlu | Christina Zenginoğlu | Dicle Kızıllan | E. Zeynep Gunal | Ebru Hacıoğlu | Erkan Karakiraz | Fatih Keskin
| Figen Güner Dilek | Gamze Oksuz | Gulcan Çolak | Gülçin Sahilli | Güneş Sütçü | Hanife Saraç | Hülya Deniz Unal |
İlkiz Kucur | Lada Aksut | Mehmet Özberk | Murat Uluoğlu | Nazlı Yıldırım | Nevreste Çelikkilek | Orçun Alpay | Özgün
Ergen | Özlem Tezcan Dertsiz | Sabri Gürses | Salih Samir Acar | Sibel Gogen | Simten Dimez | Sinem Sancaktaroğlu
Bozkurt | Suzan Uluoğlu | Uğur Buke | Yasemin Gürsoy | Zeynep Bağlan Özer

İçindekiler

Rus Edebiyatı	4
Taras Bulba ve Zaporozj Kazakları / Ayla Kaşoğlu	5
Her Toplumun Kahramanı "Çiçikov" / Uğur Büke	11
Yanlış Hayat Doğru Yaşanmaz ya da Oblomov / Gülcan Çolak	15
Turgenyev'in Vahşi Cazibesi: Asya / Salih Samir Acar	20
Y. İ. Molotov: Küçük Burjuva Mutluluk Arayışında / Suzan Uluoğlu - Murat Uluoğlu	24
Kahraman Katil mi? Raskolnikov Katil Olamaz / Sabri Gürses	29
Anna Karenina'yı Yeniden Okumak / Zeynep Bağlan Özer	36
Doğa ve Bilimin Birleştiği Bir Öykü Holstomer / E. Zeynep Günal	48
Siz Yahuda'yı Tanır mısınız? / Mehmet Özberk	55
Çimento Romanında Sovyet Kadın Tipinin Doğuşu: Daşa / Figen Güner Dilek	63
Sovyet Edebiyatının Milyoneri ve Büyük Organizatörü: Ostap Bender / Lada Aksüt	68
Gulag Kamplarından Gelen Çılgılık / Gamze Öksüz	74
Roman Türünün Gelmiş Geçmiş En Bahtsız Başkarakteri! / Fatih Keskin	82
Savaştaki ve Hayattaki Gerçek Kahramanlar / Yasemin Gürsoy	91
Venedikt Yerofeyev'in Aynasından Bir Protagonist: Moskova-Petuşki Poemasının Ölümsüz Kahramanı Veniçka / Orçun Alpay	94
Absürdlüğü Norm Eyleyen Otokahraman Sergey Dovlatov / Hanife Saraç	100
Hayallerden Gerçeğe Uyanan Bir Kahraman: Soneçka / Güneş Sütcü	107
Queer Roman Kahramanları	112
Kuir/Queer Roman Kahramanları / İlkiz Kucur	113
Biz Dile Tutsak Dil Bize Yasak / Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt	114

Herkes Öldürür Sevdığını! / Sibel Gögen	121
Orlando / Nazlı Yıldırım	128
"Karanlığın Sol Eli" Cinsiyet Kavramını Alt Üst Ediyor: Kral Hamile! / Nevreste Çelikbilek	132
Kendini Zor Aşkla Tanımak veya Duygusal Sağaltım / Dicle Kızılkın	135
Görünmez İpler / Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt	139
Bazen Bir Maskenin Ardındadır Hayat / İlkiz Kucur	145
Bir Zambak Hikâyesi / Nazlı Yıldırım	152
Tortuyu Eşelemek / Simten Dimez	156
Aynalar: Masallara Açılan Kapılar / Nevreste Çelikbilek	160

Yalnız Roman Kahramanları 166

Köyün Kamburu / Hülya Deniz Ünal	167
Mümkünsüz Mesafesi / Gülçin Sahilli	171
Aksaray'dan Bir Perihan'da, Bir Romanın Toplamında Atlanan Eşik: Suat Derviş ve Yalnızlığın Kapılarını Aralamak / Özgün Ergen	173
Zebercet'in Otel Büyüklüğündeki Mezartaşı: 1930-1963 Herkes Gibi Yapayalnız Öldü / Erkan Karakiraz	179
Kirli Çağın İnce İnsana Fırlattığı Çamur: Yalnızlık / Özlem Tezcan Dertsiz	182

Serbest İncelemeler

Savaş Ortasında Bir Kadın: Andromakhe / Ebru Hacıoğlu	184
Muhalefetin Tanımlanmasında Ahmet Kerim'in Tanıklıkları / Christina Zenginoğlu	186

Queer Roman Kahramanları

Editör: İlkiz Kucur

İlkiz Kucur

Kuir/Queer Roman Kahramanları

Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt

Biz Dile Tutsak Dil Bize Yasak

Sibel Gögen

Herkes Öldürür Sevdiğini!

Nazlı Yıldırım

Orlando

Nevreste Çelikkilek

"Karanlığın Sol Eli" Cinsiyet Kavramını Alt Üst Ediyor: Kral Hamile!

Dicle Kızıllan

Kendini Zor Aşkla Tanımak veya Duygusal Sağaltım

Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt

Görünmez İpler

İlkiz Kucur

Bazen Bir Maskenin Ardındadır Hayat

Nazlı Yıldırım

Bir Zambak Hikâyesi

Simten Dimez

Tortuyu Eşelemek

Nevreste Çelikkilek

Aynalar: Masallara Açılan Kapılar

Kuir/Queer Roman Kahramanları

İlkiz Kucur

Son yıllarda sıkça duymaya başladığımız bir kavram: Kullanıcıların tercihlerine göre *Kuir* ya da *Queer*.

Ülkemizde de giderek artan sayıda kuir teori üzerine çeviri, özgün eser ve araştırmalar yayımlanmakta, akademisyen ve araştırmacılarımız bu konuya katkı sunmaktadır. Konuyla ilgilenenler elbette Michel Foucault'nun, Judith Butler'ın, Judith Halberstam ve diğer pek çok teorisyenin dilimize çevrilmiş eserlerini bilir. Biz, Roman Kahramanları dergisinin bu sayısında aşağıda da belirteceğimiz gibi konunun teorik açılımına, yalnızca kuir dil bağlamında değiniyoruz. Bunun dışında dosya sınırlarımızı kuir roman kahramanları olarak belirledik.

Bu dosyada edebiyat dünyasının çok bilinen veya unutulmuş/unutturulmuş kuir roman kahramanlarından küçük bir seçki yaptık. İncelediğimizden çok daha fazlasını ele alamadık ne yazık ki. İki sayıya böldüğümüz dosyanın birinci bölümü Dünya edebiyatından seçtiğimiz örneklerden oluşuyor. Virginia Woolf'un, arka planında İngiltere'nin 400 yıllık tarihindeki değişimlerin yer aldığı ve sıra dışı kahramanımızın kendi hayatında yaşadığı değişimi/dönüşümü anlattığı sıra dışı romanı *Orlando*; Japonya'nın haşarı çocuğu Mişima'nın 1948'de yalnızca Japonya'da değil tüm dünyada tanınmasını sağlayan otobiyografik romanı *Bir Maskenin İtirafı*; Oscar Wilde'ın yargılanması ve iki yıl kürek mahkûmiyeti ceza-

sına çarptırılmasına neden olan *Dorian Gray'in Portresi*; cinsiyet kavramının statü belirleyici olmaktan çıkması durumunda dünya nasıl olurdu diye bize düşündüren Ursula Le Guin'in *Karanlığın Sol Eli*; Jenette Winterson'un ödüllü ilk kitabı ve kendi yaşamından yola çıkarak yazdığı fantastik romanı *Tek Meyve Portakal Değildir* romanını dosyamızın sayfalarına taşıdık.

Ayrıca bir gençlik romanı olan ve yazarı Ellen Wittlinger'e ödüller kazandıran *Zor Sevgiler*'i içimizdeki en genç kalemin değerlendirmesini dosyamız için çok önemli bir katkı olarak görüyorum.

Roman kahramanlarını incelerken yukarıda sözünü ettiğim gibi bir akademisyenin bakış açısı ile kuir dil konusuna da değindik. Türkçede henüz herkesçe kabul gören bir karşılığı bulunmayan bu sözcüğün kullanımı için dilbilimci ve akademisyenler arasında ortak bir karara varılamadığını da görmekteyiz. Queer diyen de var Kuir diyen de var. Bu konuda kaleme alınan makalenin, dosyamızı, getirdiği bakış açısı ile zenginleştirdiğini düşünüyorum.

Dosyamızın ileriki sayılarda yer alacak olan ikinci bölümünde bizim edebiyatımıza ait kuir roman kahramanlarından yapacağımız bir seçki ile birlikte kuir kahramanların yer aldığı romanların geniş kapsamlı bir listesini okurlarla paylaşacağımızı da belirtelim şimdiden.

Keyifli okumalar dileği ile... ■

Biz Dile Tutsak Dil Bize Yasak

Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt

Bir grup kadın bir araya gelmiş sohbet ediyorduk. Bir an kendi sesim kendime yabancı geldi, sanki başka biriydi konuşan ve o yabancı "Biz, heteroseksüeller..." diye başlamıştı konuşmaya. "Biz" demiştim vurgulaya vurgulaya. Oradaki herkesi mi kastediyordum? Kendimi mi? Normu oluşturan ve "öteki" olmayanları mı? Hep bildiğim, hep sorguladığım şeyin esiri olmuş, farkında olmadan baskın olan dilin tuzağına düşmüştüm. Peki bu baskın dil ile mücadele etmenin bir yolu var mıydı? Bu sorunun pek çok cevabı olabilir muhakkak. Bu cevaplardan biri, bu yazının da konusunu oluşturacak "kuir dili" de kapsayabilir pekâlâ.

Kuir dil kavramını bu bağlamda ele alırken, bu yazıda Türkçede ödünçleme yoluyla "kuir" olarak ifade etmeyi tercih ettiğimiz *queer* kelimesinin anlamı doğru bir çıkış noktası olabilir.

Merriam-Webster sözlüğünün çevrimiçi sayfasında *queer* sözcüğü isim, sıfat ve fiil olarak ayrı ayrı tanımlanmış¹. Kelimenin bilinen ilk kullanımı 1800'lere dayanıyor². Kelimenin kökenine dair sözlükte pek fazla şey söylenmemiş, ancak Sibel Yardımcı ve Özlem Güçlü'nün *Queer Tahayyül*'ün Giriş kısmında belirttikleri gibi *queer* kelimesi İngilizceye Almanca çapraz

kesen, transversal anlamına gelen *quer*'den geçmiş (2013: 17). Kelime, "acayip", "tuhaf", "alışılmıştan dışında" ve "garip" gibi anlamlara gelmekte. Bu temel anlamlarının dışında, Merriam-Webster'a göre, "queer", hemcinslerine ilgi duyanları anlatmak için kullanılıyor, diğer bir deyişle, "gey" ve "eşcinsel" anlamlarına geliyor, ancak sözlükte "queer" kelimesinin aşağılayıcı bir mana içerdiği de belirtilmiş³. Cihan Sondoğaç'ın da ele aldığı üzere "*kelimenin anlamlarından birisi acayip, tuhaf, garip olsa da, bu ismin kullanımındaki asıl vurgu kelimenin argo olan diğer karşılığından yana. Bu argo karşılık ise 'homoseksüel'. Nitekim 'Queer' yaygın olarak bir aşağılama, bir küfür olarak kullanılırdı. (ta ki queer teori ortaya çıkana kadar!)* Yani bizdeki 'ibne' gibi" (2003:37). Bir başka deyişle, "queer" kelimesi argoda aşağılayıcı anlamda kullanılan "ibne" kelimesine denk gelse de, yaklaşık son on yılda kelimenin kullanım alanının farklılaştığı ve eski aşağılayıcı kullanımının zamanla değişerek bazı gey gruplar ve akademisyenler arasında daha nötr hatta olumlu anlam kazandığından bahsedebiliriz⁴. Hugh Stevens'in da altını çizdiği şekilde "*eskiden bir hakaret olan 'queer' terimi lezbiyen ve gey erkekler tarafından kendilerini*

1 Metin içi ya da kaynakçada aksi belirtilmediği sürece yabancı kaynaklardan Türkçeye yapılan çeviriler yazara aittir.

2 Queer. (t.y.). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/queer> (Erişim tarihi: 12.07.2017)

3 Queer. (t.y.). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/queer> (Erişim tarihi: 12.07.2017)

4 Queer. (t.y.). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/queer> (Erişim tarihi: 12.07.2017)

tasvir etmek için kullanmaya başlandı" (2011: 110). Kelimenin bu şekilde olumlu bir anlam kazanmış olması, zaman içerisinde yaşanan bir anlam kaymasına işaret etmekte. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tuhaf ve alışılmıştın dışında gibi sözlük anlamları olan *queer* kelimesinin zaman içerisinde olumlu bir anlam kazanması, belki de dil üzerinden gerçekleşen bir başkaldırışın simgesi. Sherry Wolf'un da anlattığı gibi artık dil, insanların kendi ezilmişliklerine meydan okumak için kullanabilecekleri araçlardan biri olmanın yanı sıra, mücadelenin yeri haline de gelmiş durumda (2012: 161). "Artık 'queer', 'sevici' ve 'ibne' gibi kelimeler -kadınsı erkek ve erkeksi kadınların kuşaklar boyu lise dolaplarına karalanmış bulduğu küfürler- iktidara karşı çıkmada silah haline" (Wolf, 2012: 161) geliyor. Hatta, kelimenin olumsuz anlamlarından silkinip yeniden anlamlandırılmasının sağlanması, karşındakini kendi silahı ile vurmak gibi de düşünülebilir.

Kuir kuramının bu isimle anılmasında da bu başkaldırışın izleri okunabilir. Yardımcı ve Güçlü,

"queer kuramını" anlatırken, "kuramın merkezinde de acayip, tuhaf, yamuk, anormal, iğrenç, aşağılık olana; normatif alanın dışında kalana, bu alanın dışında bırakılana, normu ihlal edene bir gönderme"nin (2013: 17) olduğundan bahsediyor, onlara göre bu da "kötüyü", "anormali" yeniden anlamlandırma imkânı yaratıyor (2013: 17). Yardımcı ve Güçlü'ye göre, olumsuz anlamlarla yüklenmiş bir kelimenin hem bir hareketin hem de bir kuramın adı olarak benimsererek dolaşıma sokulmasının bizzat kendisi bile bu yeniden anlamlandırma çabasının bir işareti olarak okunabilir" (2013: 17). *Kuir dili* de bu yeniden anlamlandırma çabasının içinde düşünmekte fayda var.

Peki bu yeniden anlamlandırma çabasından Türkçe nasibini alıyor mu?

Queer kelimesini Türkçede nasıl karşılıyoruz?

Bu konuda henüz bir uzlaşma yok gibi, herhangi bir ortografik değişiklik yapmadan kelimenin doğrudan *queer* olarak karşılandığı pek çok yer

mevcut, Türkçe literatüre giren çeviri kitaplar ve derlemelerde bu yöneme sıklıkla başvurulmuş. Örneğin *Queer Tahayyül* kitabının Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Yardımcı ve Güçlü kelimeyi *queer* olarak bırakmayı tercih etmiş ve bunun nedenini de kelimenin Türkçede tam ve yerleşik bir karşılığının olmamasının yanı sıra kelimenin beraberinde getirdiği anlamların bu dil ve coğrafyada bir yeri ve karşılığının olmamasının bir mesele olarak konması olarak açıklamışlar (2013: 20). Bunun dışında kelimenin yine ödünçleme yoluyla, ancak bu kez Türkçenin yazım kurallarına uyacak şekilde değiştirilerek *kuir* olarak aktarıldığı yerler de var.

Cihan Sondoğaç'ın *Kaos Gl'*deki makalesinde de vurguladığı gibi söz konusu *Queer Kuramı* olduğunda ise farklı alternatifler düşünülmüş. Sondoğaç kuramın ismi üzerinde konuşmak istediğini belirterek şöyle diyor: "*Queer Teori* terimsel olarak daha önce Türkçeye, 'Kaçıklık Kuramı' olarak çevrildi. Halbuki 'Queer' tam olarak kaçık anlamına gelmiyor" (2003: 37). Sondoğaç "*Queer*" kelimesinde bir bilinmezlik, bir anomali vurgusu olduğundan bahsederek sonuç olarak "sapkın" karşılığını kullanmayı tercih edeceğini belirtiyor ve bunun nedenini şu şekilde açıklıyor: "*Queer Teori* ya da yeni adıyla 'sapkın kuramı'nın belirli bir kavramsal çerçevesi yoktur. Yani her bir durumda, dönemde kendisini 'normal'e, normalleştiriciye göre tanımlar. Normal ne ise, sapkın da onun zıddıdır." (Sondoğaç, 2003: 37). Sondoğaç'ın *queer*'in kendini her zaman "normal"e göre tanımladığı vurgusu, kelimeye daha Türkçe bir karşılık bulmada iyi bir çıkış noktası olabilir.

Kavramın kendisini kültüre katmayı başa-

rabilmek için, bu kavrama dilimizde bir karşılık bulup bu konuda uzlaşi sağlamak her ne kadar gerekli olsa da, Güçlü ve Yardımcı'nın da ısrarla üzerinde durduğu gibi kelimenin kültürel anlamda çevrilemezliğinin bir mesele olarak ortaya konmasında da farklı stratejiler kullanılmaktadır.

Kuir dil kavramının kapsamını daha iyi anlayabilmek için, *kuir* kelimesinin sözlük anlamı, çağrıştırdıkları ve zaman içerisinde görülen anlamsal kaymaya ek olarak, sıkça sorulan bir soruya daha yanıt vermek yerinde olabilir. Gey ve lezbiyen ifadeleri ve *kuir* ifadesi aynı anlamı gelmektedir? *Kuir* kelimesinin gey ve lezbiyenlerin kendilerini betimlemek için kullandıkları doğru, hatta *queer* kelimesi bir şemsiye kavram⁵ olarak da algılanıyor zaman zaman. LGBTİ ve bunun gibi kısaltmaların zaman içerisinde, yeterince kapsayıcı olmadığı düşünülmesi, kelimenin bir "şemsiye" kavram olarak algılanmasında da etkili olmuş olmalı, ancak Hugh Stevens'in da belirttiği gibi "*bir benlik tarifi olarak kullanılan queer, gey ve lezbiyen kimliklerin aykırı ve yıkıcı potansiyellerini yeniden vurguluyor ve ana akım lezbiyen ve gey politikalarının reddettiği ... birtakım öğeleri benimsiyor*" (2011: 110). Diğer bir deyişle, her ne kadar *kuir* bir şemsiye kavram olarak algılsa da LGBTİ hareketi ve *kuir* hareketinin ayrıldığı birtakım noktalar mevcut.

Gey ve lezbiyen hareketin içinden birtakım gruplar, eşcinsel davranışı, bu davranışı "kına-yan bir topluma adapte etme ve uygun davranışın normatif standartlarına gey varoluşlarını uyarlama gereksinimini dayatma ihtiyacı duyarlarlarken, daha militan bir grup da uyarlanması gereken toplum olduğunda ısrar eder" (Stevens, 2011: 111). Biraz daha netleştirmek gerekirse,

5 "Nihayetinde queer, muhalif bir sıfat, oluş, eylem/hareket ve tüm cinsellikleri kapsayan 'şemsiye' bir kavram olarak özetlenebilir" (Öner, 2016. 23).

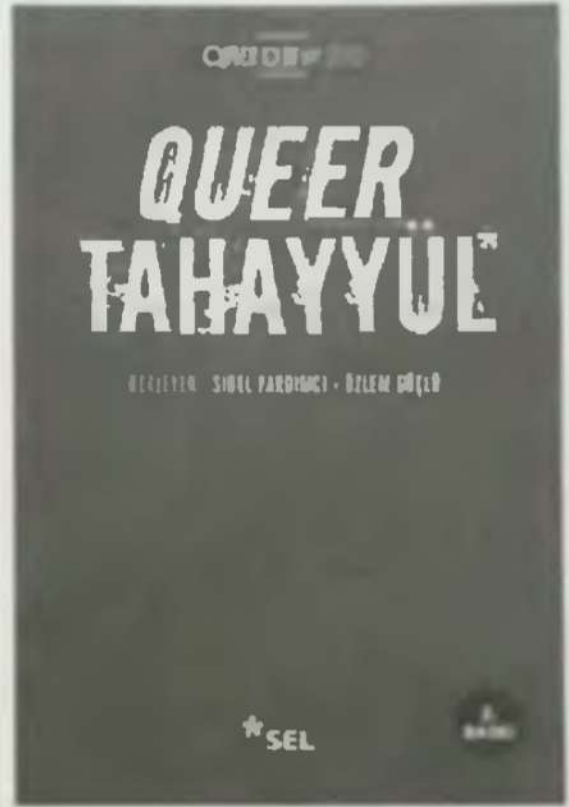
kuir hareket heteronormatif bir toplumda yaşadığımız gerçeğinden yola çıkarak, mücadele edilmesi gereken asıl meselenin bu olduğu konusunda ısrar eder.

Yardımcı ve Güçlü'nün de ifade ettiği gibi önemli olan kuir kuramı, "LGBT'lere özgü bir kimlik politikası olarak okuma tuzağına düşmemektir" (2013: 18). Yardımcı ve Güçlü, kendilerinin tercih ettikleri kuir okumasının buna direnmekte olduğunu ve daha ziyade bir kimliksizleşme önerisi olarak ortaya çıktığını savunuyorlar:

Buna göre, queer kuramı ne olduğuyula değil neye karşı olduğuyula kendini ortaya koyar. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her bir etikete, dolayısıyla da kimlik ve cinselliğin üzerine kurulduğu "apaçık" her tür kategoriye karşı durur. "Normali", normallliği kuran normların kuruluş ve işleyiş yapısını sorgularken amacı kenarda kalanın, merkeze çağırılması değil, bizzat merkezin darmaduman edilmesidir (Yardımcı ve Güçlü, 2013: 18).

Bundan yola çıkarak *kuir dil* de "merkezin darmaduman edilmesi"⁶ olarak okunabilir mi acaba? Bu sorunun cevabını bulabilmek için *kuir dil* üzerine yapılan araştırmalara göz atmakta fayda var.

Kuir dil, daha önceleri üzerinde pek de konuşulmayan ya da dil üzerine kitaplarda bir dip nottan öteye gitmeyen, en fazla bir iki sayfa ayrılan bir konu iken, son yıllarda görünürlük kazanmış, bu konuda hem dünyada hem de ülkemizde yayınların sayısı göreceli olarak artmıştır. Bu konu, interdisipliner niteliğini korumakta ve filolojiden dilbilime, antropolojiden kültürel çalışmalara ka-

dar pek çok bilim dalının konusu olmaktadır.

Öncelikle gey ve lezbiyenlerin kullandıkları dil konusunda yapılan akademik araştırmalara göz atacak olursak, daha önceleri de bu konuda araştırmaların olmasına rağmen, Don Kulick'in "Gay and Lesbian Language" (Gey ve Lezbiyen Dili) başlıklı kapsamlı makalesinde de belirttiği gibi araştırmacılar, geylerin kullandığı ifadeleri, egzotik bir dil ya da gizemli bir argo olmanın ötesinde görmeye ilk kez 1960'larda başlamışlardır (2000: 258). 1980'lere kadar bu çalışmalar, geylerin kullandıkları terimlere dair listeler oluşturulması ve bunların tartışılması ile devam etmiştir. 1995'te antropolog ve dilbilimci William Leap "Beyond the Lavender Lexicon"

6 Tam da bu noktada Judith Butler'ın *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* başlıklı çalışmasına gönderme yapmadan olmaz.

Butler, Judith, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev: Başak Ertür, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1999/2014

(*Lavanta Sözlüğünün Ötesinde*) isimli derlemeye yazdığı Giriş bölümünde özel anlamları olan sözcüklere dair tartışmalardan daha fazlasının konuşulması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Önemli olan bu dili kullanan grubun sosyokültürel özellikleri hakkında bir şey söylemek için gey argosunun incelenmesidir (Kulick, 2000: 247-248). Alandaki bu farklılaşma, *kuir dil* kavramının da farklı boyutları ile ele alınmasına olanak tanımıştır.

Kendilerini gey ya da lezbiyen olarak tanımlayanların kullandığı dilden bahsedecek olursak, Kulick'in makalesinde de belirttiği üzere birtakım kuramcılara göre bu dili tanımlamakta her ne kadar kavramsal bir kargaşa söz konusu olsa da kendisini gey ya da lezbiyen olarak tanımlayan insanların kullandıkları bir dil vardır elbette, bu dilin de kendine özgü bir kelime haznesi, dişil formların sıklıkla kullanılması ve kendine has tonlama biçimleri ile norm olan dilden ayrıldığı noktalar da mevcuttur. Öyle ki yapılan çeşitli araştırmaların sonucunda sadece dil kullanımına bakılarak katılımcıların gey olup olmadıklarının anlaşılması üzerine yapılan deneyler de mevcuttur⁷.

Kendilerini gey ya da lezbiyen olarak tanımlayanların kullandıkları dil sadece modern zamanlara ait bir şey de değildir aslında, Rictor Norton'un "Queer Language" (Kuir Dil) başlıklı makalesinde belirttiğine göre antik çağlarda bile bu tarz bir dilden bahsedilebilir. Daha yakın çağlara gelecek olursak, 18.yüzyılda Londra'da belli grupların kendi aralarında kullandığı *polari*

argosunun⁸, günümüzde İngiltere'de kullanılmakta olan kuir dilin⁹ temelini teşkil etmekte olduğu söylenebilir. Norton, bu dilin, geyler tarafından günümüzde kendilerini gizlemek ve diğerleri tarafından anlaşılmadan iletişim kurabilmek için kullandıkları görüşünün aksine, "*polari* argosu günümüzde gözlerden uzak olmak için kullanılmıyor, tam tersine göz önünde olmak için kullanılıyor" (2002) diye belirtmekte.

Farklı kültürlerde ve dillerde de kuirlerin kendi aralarında kullandıkları başka jargonlar da mevcut. Örneğin, Kaliarda, geylerin kullandıkları Yunan argosuna verilen isim ve Yunanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Türkçe ve Romancadan oluşuyor (Norton, 2002).

Türkiye'deki LGBT bireyler tarafından kullanılan, Lubunca adı ile bilinen, özel bir jargon dan bahsedecek olursak, Lubuncanın kökeninin, Osmanlı Dönemindeki köçek ve tellakların kullandığı dil olduğu biliniyor. Etimolojik olarak incelendiğinde çingene dilinden, Fransızcadan, Yunancadan, Arapçadan ve hatta pek çok başka dilden sözcükler barındırmakta¹⁰.

Tarihsel gelişiminden de anlaşılacağı gibi bu dilin ilk işlevi başkaları tarafından fark edilmeden gey ve lezbiyenlerin kendi aralarında anlaşmalarının sağlanması. Gey ya da lezbiyen olmak tabuyken, kendi aralarında şifreli bir dil kullanmak istemeleri fazlasıyla anlaşılabilir bir durum. Örneğin ("camp talk" denen özel dilin içerisinde) gey erkeklerin kendi aralarında konuşurken birbirlerine kadın isimleri ve dişil za-

7 Kulick, Don, "Gay And Lesbian Language." *Annual Review of Anthropology* Cilt 29, No. 1. s. 243-85, 2000.

8 Baker, Paul. *A Dictionary of Polari & Gay Slang*. London: Continuum, 2002.

9 LGBTİ hareketinin kuir hareketten farklılaştığı noktaları bilmekle beraber, burada kuir dil ifadesi bir şemsiye terim olarak kullanılmakta.

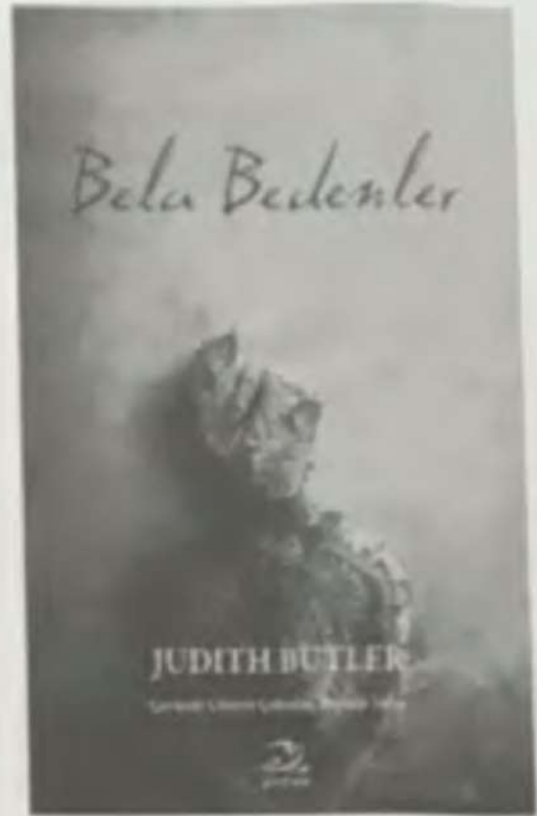
10 Kontovas, Nicholas. *Lubunca: The Historical Development of İstanbul's Queer Slang and a Social-Functional Approach to Diachronic Processes in Language*. Indiana University, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

mirlerle seslenmesi kişisel hayatlarından bahsederken daha şifreli ve korunaklı bir dil kullanmalarına olanak tanıyabilir, ancak tek nedenin bu olduğunu söylemek zor, çünkü etrafta hiç heteroseksüel yokken de bu dil kullanılmakta (Norton, 2002). Buna ek olarak *kuir dil* alanındaki son dönem çalışmalarda da bu olguya yönelik birtakım eleştiriler söz konusu.

Daha ziyade, kullanılan bu dil ortak bir noktada buluşan bir topluluğu bir araya getirerek, aidiyet duygusunun gelişmesine olanak sağlamakta sanki, kendilerini gey ya da lezbiyen olarak tanımlayanların "*kuir kültürün içerisinde yer alarak, kuir kültürdeki bağlarının güçlenmesine olanak sağlıyor*" (Norton, 2002) bir anlamda.

Tüm bunlara ek olarak, kimlik ya da kimliksizleşme meselesi söz konusu olduğunda da dil en önemli unsurlardan, çünkü dil aslında sıyasal ve ideolojik bir mesele. Monique Wittig'in de bahsettiği gibi politik bir mevzu olarak dilin önemi ancak son dönemlerde anlaşılmış ve son yirmi yıl boyunca dil meselesi kuramsal sistemlere, sosyal bilimlere yön vermiş ve lezbiyen ve kadın özgürlük hareketlerinin politik tartışmalarında yer almaya başlamış (2013: 55).

Yani, *kuir dil* dediğimizde kendisini kuir olarak tanımlayanların kullandığı özel bir dilden ziyade, "öteki" olanın dili, "kuir" şekilde kullanmasından bahsedilebilir. *Kuir dil*, heteroseksüel¹¹ dil diye bir şeyden bahsetme ihtiyacını hiçbir zaman hissetmememizin sorumlusu olan heteronormativitenin¹² içimize ve dilimize işlemiş bu

halinden bilinçli bir uzaklaşmadır belki de.

Heteronormativitenin en önemli unsurlarından biri olan ikili cinsiyet rollerine karşısak, bu rolleri inşa eden dili de bu şekilde yeniden yaratmak kulağa çok mantıklı geliyor. Aslında *kuir dil* vasıtası ile yapılan şey, bir topluluğun sadece kendi arasında özel bir dil kullanarak anlaşabilmelerinden ziyade, heteroseksüeller tarafından kendilerine empoze edilen dilin kullanılmasına direnmektir. Bu noktada Monique Wittig'in söylediklerine kulak vermek yerinde olabilir:

Hepimizi ve özellikle biz feminist lezbiyenleri ve eşcinsel erkekleri ezen söylemler, toplumu

11 Heteroseksüellik "kelime olarak, 20. yüzyılın başında ve Almanya'da 19. yüzyılın sonunda eşcinsellikten bahsetmeye başlamamızla birlikte bir karşıtlık olarak ortaya çıkmıştır. Heteroseksüellik o kadar kendiliğinden var olan bir şeydi ki ismi dahi yoktu" (Wittig, 2013: 69-70).

12 Heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/evliliklerin sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür (Kaos Gl Sözlük: 11).

yani bütün toplumları kuranın heteroseksüellik olduğunu kanıksayan söylemlerdir. Bu söylemler kendi kategorilerimizi oluşturma ihtimallerinin hepsini yadsırlar. Onların terimlerine konuşmayacaksa konuşmamızı engellerler ve onları sorgulayan her şey hemen "ilkel" bulunarak değersizleştirilir. (2013: 58).

Kuir dil tam da bu noktada, "öteki" olanların dili olmak için, "norm" olan dile karşı çıkar. Bu nedenle, *kuir* dilden bahsederken belirli kelime seçimleri ve tonlamalardan ziyade, *kuir*'in doğasına uygun şekilde tuhafliklardan bahsetmek daha doğru olacaktır. *Kuir dil*, bir arada olması düşünülmeyen çeşitli kimliklere ait üsluplar ve dilsel özellikler arasında gidip gelmek diye tanımlanabilir (Kulick, 2000: 266). Norma karşı çıktığı ve daha çok bir kimliksizleşme politikası olarak düşünüldüğünden *kuir* dilin bu özellikleri daha anlamlı kılınır.

Tüm bunlara ek olarak, kendini *kuir* olarak tanımlayanların kullandıkları dilin ötesinde, bu konu hakkındaki kavramsal ve kuramsal tartışmaları yaparken kullandığımız dile de dikkat çekmek yerinde olacaktır. Aslında sırf konuyu kuramsal düzeyde paylaşabilmek ve tartışabilmek için bile özel bir terminoloji birliğine ihtiyaç duyuyor olabiliriz. Bu konudaki tartışmaların yapıldığı düzlemde kullanılan özel bir dilin olması da heteronormativiteye karşı çıkmak konusunda fayda sağlayabilir. Bu bağlamda Türkçeye yapılan kuramsal çevirilerde kavram birliği olması da önemli bir adım olacaktır.

Son dönemde konu üzerinde çalışan pek çok farklı alandan akademisyen, alan bilgisine sahip çevirmen ve sivil toplum kuruluşları olduğu sürece, zaman içerisinde *kuir* kuramı ve *kuir* dili üzerine çalışmaların artacağına, Türkçede bu kavramı karşılamak konusunda bir uzlaşma olaca-

ğına ve daha da önemlisi bu kavramın kültüre dahil olacağına dair inancımız ise tam. ■

Kaynakça

- Kontovas, Nicholas, *Lubunca: The Historical Development of İstanbul's Queer Slang and a Social-Functional Approach to Diachronic Processes in Language*, MA Thesis, Indiana University, 2012.
- Kulick, Don, "Gay And Lesbian Language", *Annual Review of Anthropology* Cilt 29, No. 1., 2000.
- Norton, Rictor, "Queer Language", 2002, *A Critique of Social Constructionism and Postmodern Queer Theory*, <http://www.infont.demon.co.uk/social23.htm> (Erişim tarihi: 10. 07. 2017).
- Öner, Aysun, "Foucault ve Queer" *Kaos Gl*, 2016.
- Sık Sorulan Sorular, *Kaos Gl Sözlük*, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2006.
- Sondoğaç, Cihan, "Queer Teori'nin Kısa Tarihi", *Kaos Gl* No. 15., 2003.
- Stevens, Hugh, "Gey Kurmacasında Normallik ve Queerlik" *Gey ve Lezbiyen Yazını*, Yay. Haz: Hugh Stevens, Çev: Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Turanlı, Ömer, "Cinsiyet Belası'nda Feminizm ve Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi", *Kaos Gl*, 2016.
- Wittig, Monique, *Straight Düşünce*. Çev: Leman Seveda Darıcioğlu ve Pınar Büyüktaş, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1992/2013.
- Wolf, Sherry, *Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi*, Çev: Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2009/2012.
- Yardımcı, Sibel & Güçlü, Özlem, "Giriş: Queer Tahayyül." *Queer Tahayyül*, Yay. Haz: Sibel Yardımcı & Özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Herkes Öldürür Sevdiğini!

Sibel Gögen

"Ahlaklı ya da ahlak dışı kitap yoktur. İyi yazılmış ya da kötü yazılmış kitap vardır. Hepsi bu."

Oscar Wilde'in *"bir ruhun hikâyesi"* olarak tanımladığı, saf bir ruha sahip olan Dorian Gray'in sonsuz güzellik ve gençlik uğruna, giderek şeytani bir ruha bürünerek ödediği ağır bedeli anlatan *"Dorian Gray'in Portresi"*, tıpkı kahramanı Dorian gibi, yazarı Oscar Wilde'in da çöküşünü ve trajik sonunu hazırlayan bir romandır.

Oscar Wilde (1854-1900), gerek yaşam tarzı, cinsel tercihleri, gerekse yapıtlarında ortaya koyduğu gözü pek yaklaşımla yaşadığı Victoria Dönemi'nde şiddetli tepkilere maruz kalmış bir sanatçıdır. Oldukça pırıltılı kişiliği ve zekâsıyla dönemine damgasını vuran, İngiliz edebiyatının bu parlak zekâsı çağına göre cüretkâr eserler vermiş ancak daha sonra eşcinsel olduğu, güçlü bir İngiliz aristokrati olan sekizinci Queensberry Markizi'nin oğlu genç Lord Alfred Douglas'la ilişkiye girdiği gerekçesiyle yaşamının son yıllarında yargılanıp iki yıl hapse mahkûm edilmiştir.

Üzerinde güneş batmayan imparatorluk, Victoria dönemi İngiltere'si, bir yandan sanat ve bilim alanındaki gelişmelerle imparatorluğun en parlak dönemi unvanını alırken, diğer yandan toplumsal sınıf ayrımlarının, kilisenin ve dini baskıların en katı şekilde yaşandığı dönem olma özelliğini de gösteriyordu. Haliyle Queensberry davası kamuoyunun ilgisini çeken, yargıların, savcıların önyargıyla yürüttüğü, mahkeme salonunun adeta tiyatro salonuna dönüştüğü, ba-

sının günlerce manşetlere taşıdığı ve kiliselerde vaaz konusu edilen bir dava olmuştu. 3 Nisan 1895'te başlayan dava homoseksüelliğin açıkça ortaya konulması anlamında da bir ilkti. Üstelik bu davada *Dorian Gray'in Portresi*, edebi eserler, mektuplar ve şiirler de delil olarak kabul edilmiş, mahkemede sorgulanmıştı. Genç ve yaşlı erkekler arasındaki ilişki konusunda düşünceleri hakkında pek çok soru soruldu Wilde'a bu mahkeme boyunca. Oysa dava esnasında Oscar Wilde kırk, Lord Alfred Douglas ise yirmi dört yaşındaydı, yani romandaki Dorian gibi bir yeniyetme değil, yetişkin bir genç adamdı. Wilde'in avukatı Sir Edward Clarke, davadan çekilmesini ve gizlice ülkeden ayrılmasını şiddetle önerdiyse de Oscar Wilde, Lord Alfred' in babasına karşı mahkemede kendisini, hatta belki de aşklarını savunacağını ümit etmişti içten içe. 26 Nisan 1895'te başlayan ikinci duruşmada ise Alfred Douglas'ın yazdığı ve ilk kez The Camelon'da yayımlanan *"Two Loves-İki Sevgili"* şiiri gündeme getirildi. Cennet bahçesinde geçen bu şiirin son mısrasındaki *"Adını söylemeye cesaret edilemeyecek Aşk"*ın ne anlama geldiği soruldu Wilde'a. Cevabı öylesine duygulu, edebi, mitolojik ve coşku doluydu ki, Wilde derhal mahkeme tarafından susturuldu. Üçüncü duruşma 22 Mayıs'ta başladı, dostları Oscar Wilde'a ülke dışına çıkmasını önerdiler yine. Ancak Wilde, *"bir korkak ya da kaçak olarak görülmek istemediğini"* yazacaktı Lord Alfred'e gönderdiği mektuplarında. Olduk-

Oscar Wilde

ça parlak ve zeki savunmasına rağmen, mahkeme sonunda Oscar Wilde'in tüm mal varlığına el konuldu ve iki yıl ağır kürek mahkûmu olarak Reading Zindanı'na gönderildi. Wilde, ünlü *Reading Zindanı Baladı*'nı ve Lord Alfred Douglas'a, yani Sevgili Bosie'ye, yazdığı mektupları derlediği *De Profundis*'i (Derinlik) bu mahkûmiyeti sırasında yazdı. Bu mektuplar "*Epistola: In Carcere et Vinculis*" diye başlıyordu; hapiste ve zincire vurulmuşken yazılan mektup!

İki yıllık mahkûmiyetinin ardından Fransa'ya yerleşip ismini değiştiren Wilde, Sebastian Melmoth adıyla zor koşullarda yaşadı. Birkaç yıl sonra da sefalet içinde öldü. Cenazesine yalnızca yedi kişinin katıldığını ve onların da mezarlığa kadar gelmediğini yazıyor yakın dostu Andre Gide *De Profundis*'in önsözünde ve diyor ki:

"Daha sonraları Nietzsche beni o kadar şaşırtmadı; çünkü Wilde'in şöyle dediğini duymuştum: "Mutluluk değil! Kesinlikle mutluluk değil. Zevk! İnsan her zaman en trajik olanı istemeli."

Tek romanı olan, hedonizm (hazcılık) ve homoerotik öğeler içeren Dorian Gray'in Portresi, Oscar Wilde'in çöküş sürecinin de başlangıcı kabul edilir. Edebiyatta ve romanda eşcinsellik temasının kullanılması 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına denk gelir. Oscar Wilde'in *Dorian Gray'in Portresi* (1891) adlı romanı ile Wilde'a ait olduğu tahmin edilen *Teleny* (1893) adlı anlatı modern eşcinsel edebiyatının oluşumunda öncül rol oynamıştır. Wilde "*Teleny*" ve "*Dorian Gray'in Portresi*" uğruna aşağılanmış, toplum tarafından terk edilmiş ama yasakçı bakış açısına karşı durabilmeyi başarabilmiş cesur bir şair ve yazardır.

Oscar Wilde *Dorian Gray'in Portresi*'ni "*bir ruhun hikâyesi*" olarak tanımlıyor. Bir ruhun oto portresi olarak okunabilecek olan roman 1890'da Lippincott's Monthly Magazine'de yayınlandığında eleştirmenler tarafından yerden yere vurulmuş, ahlaksızlık suçlamalarıyla karşılaşmış ve büyük tepki çekmiştir. Yanlış anlaşıldığı kanısına varan ve bundan üzüntü du-

ön plana çıkarılmıştır. Örneğin sansürlü ve sansürsüz şu iki farklı ifadede olduğu gibi:

"Her şey senin bana bugün yapacağın modelliğe bağlı, Dorian."

"Bu sana bağlı, bugün uslu durup durmama, Dorian."

Yine Oscar Wilde orijinal metinde "worship-tapmak" gibi bir terimi birkaç kez üzerine basa basa kullanmayı tercih etmişken, sansürlü metinde bu kelime daha tasarruflu kullanılmıştır. Oysa "tapmak" ifadesi ressam Basil'in Dorian Gray'e karşı hissettiklerinin ta en başından beri dostluktan çok daha öte, alışılmadık ve karmaşık türden bir duyguyu temsil ettiğini daha bariz bir biçimde hissettirmektedir okura. Elbette ki Viktoria Dönemi'nde iki erkek arasında ahlaki açıdan kabul edilemez bir duygudur bu, üstüne üstlük yasa dışıdır, dolayısıyla sansürlenmiştir.

"Bana biraz Dorian Gray'i anlatsana. Onu ne sıklıkta görüyorsun?"

"Her gün. Onu her gün görmesem mutlu olamam. Tabii bazen ancak bir iki dakikalığına görüyorum. Ama insanın taptığı biriyle geçirdiği bir iki dakika hiç de az değildir."

"Ama ona gerçekten tapmıyorsundur, değil mi?"

"Tapiyorum tabii."

Yine sansürsüz metinde o dönemde iki erkek arasında ahlaki açıdan kabul edilemeyecek olan "extraordinary romance-sıra dışı aşk" terimini kullanmıştır Wilde. Oysa bu romantik ve sıra dışı aşk sansürlü metinlerde "tuhaf sanatsal putperestlik" ifadesiyle düpedüz maskelenmiştir.

Basil'in Dorian'a olan romantik aşkını, eşcinsel arzularını tamamen kaldırmak yerine, onun ressamın sanatına ilham veren bir kaynak olduğu vurgulanmıştır.

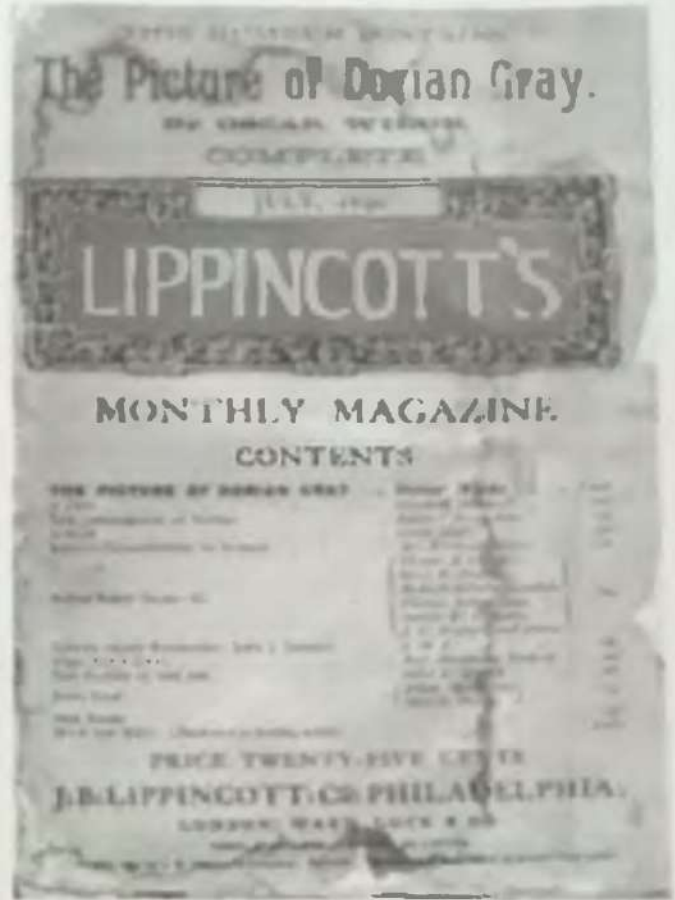
"Çünkü ben, hiçbir zaman ona sözünü etmeye cesaret edemediğim bütün o sıra dışı aşkı o resme yansıttım. Onun bundan hiç haberi yok. Hiçbir zaman da olmayacak."

Sonuçta, Basil'in Dorian'a olan romantik aşkını, eşcinsel arzularını tamamen kaldırmak yerine, onun ressamın sanatına ilham veren bir kaynak olduğu vurgulanmıştır ki, bir metni toplumsal açıdan kabul edilebilir kılmak için kelimeleri kaldırmak ve değiştirmek şeklindeki bu tür sansüre "sanitizasyon" deniliyor. Ancak bu sanitizasyon, romanı geç Viktorya dönemindeki okuyucular için daha kabul edilebilir hale getirirken, kahramanlarımızdan Basil'in duygularını sığlaştırıp, muğlaklaştırıyor, Dorian'ı ise ta romanın en başından itibaren ahlaki standartlarını kaybetmiş, duygusuz, acımasız, şımarık, küstah ve şeytani ruhlu bir karaktere dönüştürüyor. Oysa romanın ilk başlarında içindeki eşcinsel dürtüleri henüz yeni yeni keşfeden ve masum bir genç olan Dorian, hem Basil Hallward'ın romantik duygularına hem de Lord Henry'nin hedonist kışkırtmalarına kayıtsız kalamadığı için zamanla şeytani bir ruha dönüşmüştür.

Romanın ilerleyen bölümlerinde ilk başlarda portreyi sergilemekten kaçınan Basil Hallward Dorian'a tabloyu sergilemeye karar verdiğini açıklarken, şimdiye dek hiçbir kadını sevmediğini ve yalnızca Dorian'ı sevdiğini ve genç adama karşı olan gerçek duygularını açıkça itiraf etmektedir. Viktoria Dönemi ahlak anlayışına göre elbette ki bu itiraf da kabul edilemez ve sansürlenir.

"Sus, konuşma. Sana söyleyeceklerimi duyuncaya kadar bekle. Bir erkeğin bir arkadaşına karşı hiçbir zaman duymaması gerekenden daha romantik duygularla seni taparcasına sevdiğim doğru. Neden bilmem, sevdiğim bir kadın olmadı hiç."

Romanda sadece homoseksüel içerik değil, heteronormatif kurallara aykırı bulunan içerik

de sansürden nasibini almıştır. Viktoria Döneminde evlilik dışı cinselliğin yasak olması ve tabu sayılan "metres" sözcüğü sansürlü metinlerde yer almazken sansürsüz metinde şöyle geçiyor:

"Söyle şimdi, Sybil Vane senin metresin mi?"

Dorian Gray ayağa fırladı, yanakları al al, gözleri çıkmak çıkmaktı. "Ne cesaretle böyle bir şey sorarsın, Harry? Korkunç bir şey bu. Sybil Vane kutsaldır!"

"Ama neden rahatsız oldun? Bana kalırsa bir gün metresin olacaktır."

Gelelim romanın asıl kahramanına:

"Korkup kaçıttığımız tutkuların, tadına bakmaya cesaret edemediğimiz nefis günahların anısı bize rahatlık, dirlik vermez. Ah, gençlik! Gençlik! Dünyada gençlikten başka hiç, ama

hiçbir şey yoktur."

Her ne kadar ressam Basil Hallward tarafından muhteşem bir portresi yapılan ve sonsuz güzellik ve gençlik uğruna "Keşke ben değil de portre yaşlansa" dileği kabul olan genç, güzel ve yakışıklı Dorian Gray romanımızın başkahramanı gibi gözükse de... Roman boyunca muazzam bir değişikliğe uğrayıp giderek çirkinleşen, tüm günahların bedelini ödeyerek iğrençleşen, vicdanın ta kendisi olan Portre de başlı başına bir kahramandır kanımca. Üstelik bu portre hem Dorian Gray, hem Lord Henry, hem ressam Basil Hallward ve hatta Oscar Wilde'dan pek çok şey barındırmaktadır benliğinde ve tüm karakterlerin bir karışımıdır aslında. Zaten romandaki karakterler için şöyle der Oscar Wilde;

"Basil Hallward, ben olduğumu sandığım ki-

şıdır, Lord Henry dünyanın ben sandığı kişidir, Dorian ise benim olmak istediğim kişidir, belki başka bir çağda "

Oscar Wilde bu romanda pek çok Helenistik, mitolojik ve dini öğeden de ilham almıştır. Hadrianus'la genç Antinous'un aşkından esinlenerek kurguladığı eserinde, tıpkı yaşlanmakta olan Hadrianus için kendini Nil Nehri'nin azgın sularına bırakarak, kalan ömrünü sevgilisine armağan eden genç Antinous gibi, yaşlanmaktan korkan Dorian'a da portre aracılığıyla sonsuz gençlik bahşedilmiştir. Ressam Basil Hallward'ı yaratıcı Tanrı, Dorian'ı hazcılık ve kötülük fikirleriyle etkileyen Lord Henry'i şeytan, Dorian'ı ise Tanrı'ya başkaldırmış, isyankâr ve günahkâr, düşmüş bir melek gibi görmek de pekâlâ mümkün.

"Hepimizin içinde cennet ve cehennem vardır, Basil" diye haykırdı Dorian.

"Gunahın sabahyıldızı olan o yüce ruh cennetten kovulduysa isyankâr olduğu içindir."

Oscar Wilde, tıpkı Dorian Gray gibi, ikili bir yaşam sürmüş, eşcinselliğini gizlemiş, dönemin kuralları gereği Constance Lloyd ile evlenmiş, Cyril ve Vyvyan isimli iki çocuk sahibi olmuş ama bir yandan da eserlerinde Victoria Dönemi'nin bu ikiyüzlülüğünü eleştirmiştir.

"Aziz dostum, unutma ki bizler ikiyüzlülüğün anavatanı olan bir ülkede yaşıyoruz "

Romanda ikiyüzlü toplumsal yapı, heteronormatif kurallar, evlilik kurumunun sahteliği ve

göstermelik oluşuna da sıkça değinilmektedir.

"Hiç de değil, sevgili Basil. Evli olduğumu unutuyorsun, evliliğin tek cazip yanı her iki taraf için de yalan üzerine kurulu bir hayatı zorunlu kılmasıdır. Karımın nerede olduğunu hiçbir zaman bilmem, karım da benim ne yaptığımı bilmez."

"Asla evlenme Erkekler yoruldukları için evleniyor, kadınlarsa merak ettikleri için. Her iki taraf da hayal kırıklığına uğruyor."

Dünya edebiyatına unutulmaz eserler kazandıran Oscar Wilde ve Andre Gide, eşcinsel kimliği öne çıkaran eserleriyle *kuir (queer)* edebiyatın oluşmaya başlamasını sağladılar. Oscar Wilde ve Andre Gide nadir görüşmeler de dostlukları yoğunlu. Gide'nin kariyeri Wilde'ın ölümünden sonra başlamış, Wilde'ın genç yazar Andre Gide üzerinde büyük etkisi olmuştur. Ama korkarım ki aşk, türü ve içeriği ne olursa olsun, galiba sonunda hep ölüme mahkûm.

Oscar Wilde'ın, Kraliyet Atlı Muhafız Alayı subaylarından mahkûm Charles Thomas Wooldridge'in karısı Ellen'i kendisine ihanet ettiği gerekçesiyle boğazını usturayla keserek öldürmesi sonucu Reading Zindanı'nda idam edilmesi üzerine kaleme aldığı ünlü *Reading Zindanı Baladı*'yla bitirmek isterim sözlerimi Woolridge idam mahkûmu olarak Reading Zindanı'na getirildiğinde, koğuşlardan birinde tanıdık bir mahkûm vardır ki, o da sıra dışı bir aşk yüzünden iki yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir. Wooldridge'in idamından çok etkilenen Oscar Wilde bu baladı yazarak onu ölümsüzleştirmiştir.

İster karşı cinsle olsun ister hemcinsler arasında; çağlar boyunca aşkın zaten hep günahkâr bir duygu kabul edildiğini, uğruna cinayetler işlendiğini, aşk yüzünden gözden düşen, felakete sürüklenen trajik hayatları, haislere düşen

Dünya edebiyatına unutulmaz eserler kazandıran Oscar Wilde ve Andre Gide, eşcinsel kimliği öne çıkaran eserleriyle kuir (queer) edebiyatın oluşmaya başlamasını sağladılar.

Aşıkla en güzel anlatan şiirlerden biridir kanımca Hadi, *Reading Zindanı Baladı*'na kulak verelim hep birlikte!

Ancak herkes öldürür sevdiğini
Duymayan kalmasın
Kimi bunu sert bir bakışla yapar,
Kimi de pohpohlayıcı bir sözle,
Korkak, bir öpücükle öldürür,
Cesur ise kılıcıyla!
Bazıları gençliğinde öldürür aşkını
Ve bazıları yaşlılığında,
Kimi Şehvetin elleriyle boğar,
Kimi de Altının elleriyle
En kıbarı bıçak kullanır, çünkü böylece
Ölü çok çabuk soğur.
Kiminin aşkı kısa sürer,
kimininki ise çok uzun
Kimileri aşkı satar ve kimileri satın alır;
Bazıları bu işi gözyaşlarıyla yapar,
Ve bazıları bir iç bile geçirmeden:
Herkes öldürür sevdiğini,
Ama herkes ölmez bu yüzden. ■

Kaynakça

- Wilde, Oscar, *Dorian Gray'in Portresi* (3. Baskı, Sansürsüz Basım), Çev: Ülker İnce, Everest Yayınları, Temmuz 2016.
- Wilde, Oscar, *Dorian Gray'in Portresi* (22. Baskı), Çev: Nihal Yeğınobalı, Can Yayınları, İstanbul, Mart 2016.
- Wilde, Oscar, *De Profundis* (4. Baskı), Çev: Roza Hakmen, Can Yayınları, İstanbul, Ocak 2015.
- Olsson, Linda, *The Unacceptance of a Sinful Protagonist's Moral Standards, The Cause and Effect of Censoring Oscar Wilde's The Picture of Dorian Gray*, Karlstad's University, 2015.
- A *Textual History Picture of Dorian Gray*, Harvard University Press, April 2011. http://harvardpress.typepad.com/hup_publicity/2011/02/textual-history-picture-of-dorian-gray-frankel.html (Erişim tarihi: 14.07.2017).
- Schreiber, Niels, 2013, *The Picture of Dorian Gray. A Comparison of the two Versions*, Munich, GRIN Verlag, <http://www.grin.com/en/e-book/288210/the-picture-of-dorian-gray-a-comparison-of-the-two-versions> (Erişim tarihi: 14.07.2017).
- Wilde, Oscar, *Reading Zindanı Baladı*, Çev: Yeşim Pirpir.
- Wilde, Oscar, *Şiirler/Tiyatro Oyunları Denemeler*, Yay. Haz: Gülperi Sert, Doğu Batı Yayınları, Ankara, Nisan 2017.
- "I Will Take Your Answer One Way or Another" The Oscar Wilde Trial Transcripts as Literary Artefacts, Prof. Dr. Peter Paul Schnierer, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg Anglistisches Seminar, January 2010.
- <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/17145/1/MA-Arbeit-.pdf> (Erişim tarihi: 14.07.2017).

Orlando

Nazlı Yıldırım

Virginia Woolf, Vita'ya yazdığı 9 Ekim 1927 tarihli mektubunda, kendisi ile ilgili bir roman yazmaya karar verdiğini, adının da *"Orlando"* olacağını söyler. Virginia Woolf, yıl boyunca Vita'dan geçmişi ile ilgili topladığı ayrıntıları romanında malzeme olarak kullanır. 13 Ekim 1927 tarihli mektubunda ise Vita'ya şöyle der: "(...) bütün dünyanın okuyup öğrenmesi için Orlando'da açıkça yazılacak..." Günlüğünün aynı tarihli sayfalarında ise şunlar yazılıdır. "Ve birdenbire o her zamanki heyecanlı oyunlar aklına geldi. 1500 yılında başlayıp günümüze dek süregelen bir biyografi, adı Orlando: Vita, ama bir cinsten diğerine geçiyor"

Nigel Nicolson, *"Orlando, edebiyatta görülebilecek en uzun ve büyüleyici aşk mektubudur"* dese de, dört yüz yıllık bedensel bir deneyimin bilinçlenme hali, anlamsal bir yoğunlukla yazılmış bir queer mektuptur aynı zamanda. Bizi tanımlayan cinsiyet olgusundan ziyade, zamanla değişen kültürü, yaşamı, doğayı, toplumu anlarken bireyin üzerindeki etkilerini de kavramak gerekir. Aksi takdirde Orlando'yu cinsiyeti ve cinselliği üzerinden kimlik giydirerek anlamlandırmak, queer'in Türkçe karşılığı olan "tuhaf", "anormal", "aşağılık" tanımını kabul ederek tarihsel ve toplumsal gerçeklikten uzaklaşmış oluruz. Zamanın dış etkenlerinden beslenerek katmanlaşan, beden ile özün çizgisini muğlâklaştıran, hareketli bir oluşumdur queer.

Bu hareketin ifade biçimine bakmalıyız. Virginia Woolf, bu ifade biçimini estetik ve yaratıcılıkla bütünleştirmiştir.

İçinde yaşadığı zamanın yansıması olan *Orlando*, her dönemin farklı bilinç hallerine de yansır. *Orlando*'nun dört yüz yıllık yaşamında değişen toplumsal biçimin etkileşiminde farklılıkları somut olarak "beden" üzerinden aktarılmış. Günümüzde yapılan araştırmaların bir kısmında, ne yazık ki öz'ün etkileri ile ilişkisi üzerinde durulmamış, sadece cinsiyet ve cinselliğin değişimine odaklanılmış. Harold Bloom Batı Kanonu'nda, *"Orlando'nun günümüzdeki ünü neredeyse tamamen kadın kahramanın cinsel dönüşümü ile ilişkilidir ve kitaptaki en önemli şeyler olan komedi, karakterizasyon ve İngiliz edebiyatının başlıca dönemlerine duyulan yoğun ilgiyle ilgili değildir. Woolf gibi, her şeyi olağanüstü okuma sevgisi üzerine merkezleşmiş başka güçlü bir yazar düşünmüyorum"* der. Bu yüzden kitabı queer bakış açısıyla irdelerken estetikten, duygu bütünlüğünden ayıramayız.

Anthony Curtis, *"Woolf kendi yaşamındaki insanları, olayları ve nesneleri hikâye ve romanlarının temeli olarak kullanmaktan çekinmemiştir"* der. Romanı biçimlendiren birçok etmen, Virginia Woolf'un yaşamında yer etmiş olayların dökümüdür. Vita'nın kimliğinden, geçmişin ayrıntılarından, yaşama biçiminden doğan Or-

lando, yaşamın köretilmiş yanlarına göz kamaştırıcı bir güzellik, bir hissiyat getirir. Bir fantezi olarak kategorilendirilse de, yaşamöyküsü diyen Virginia Woolf, eserine gerçeklik payı katmıştır. Mina Urgan, Vita'nın kişiliğinden esinlenerek doğan Orlando'nun cinsiyet değişimini anlamalı bulur. Nedenini, *"Virginia Woolf'un gözünde Vita Sackville-West, kadınlıkla erkekliği kişiliğinde birleştiren androjen bir yaratıktı. Onda bir erkeğin gücü ve bir kadının zarıflığı vardı"* diyerek açıklar. Sadece Vita'nın gücü ve zarıflığı değil, insan varoluşunun çekirdeğine eğilerek evrenselleştirici bir boyutu da vardır. Öznenin cinsiyetine ya da cinselliğine dayalı olarak üretilen varsayımlar, sınırları aşan değerleri yetkisiz kılmaktadır. Orlando'dan bahsettiği, *"cinsiyetler birbirilerinden farklı oldukları halde, birbirileriyle karışır. Her insan, bir cinsiyetle öteki arasında kararsızca sallanır. Çoğu zaman ancak giysiler erkek ya da dişi görüntüsünü korumaktadır. Oysa bu giysilerin altındaki cinsiyet, görünen cinsiyetin tam tersi olabilir"* diyen Woolf'a göre, iki cinsiyet arasında psikolojik açıdan sınır yoktur. Biyolojik belirtiler üzerinden adlandırılan *queer*, yaşamsal deneyimin bir parçasıdır. Bu deneyimi, önemli katmanlar dışında -tarih ve kültür gibi- tutarak, biyolojik açıdan değerlendirilmesi, eleştiriden uzak, eksik ve hasarlı olacaktır. Bu yüzdendir ki, Orlando'nun otuzundan sonra kadın olması benliği üzerinde şaşkınlık yaratmaz. Virginia Woolf, bir bedeni inşa ederken, beraberinde dört yüz yıllık zamanı, doğayı, kültürü, mekânı ve toplumu da inşa etmiştir. Orlando'nun erkek ya da kadın olması onun maruz kaldığı etkileşimi değiştirmez, benliğini biçimlendirmez. Aslında tüm baskı türlerine gönderme yaparak Virginia Woolf, düşünsel bir rejimin sonucunu göstermiştir. *"Görünürde tam bir soylu beyefendiydi. Peki ya içyüzü?"* (s. 19)

diyen anlatıcı, cinsiyetin bizi esir eden temasından kurtarır. Kültürle biçimlenen cinsiyet algısına güzel bir örnektir *Orlando*.

Londra'da yaşanan büyük don olaylarından yararlanan Virginia Woolf, buz pateninde Orlando'nun Saşa ile tanışmasını anlatır. *"Rus giyiminin bol tünik ve pantolonları cinsiyeti gizlediklerinden, kadın mı erkek mi belirsiz birinin çıktığını gördü. (...) Oğlan çocuğu, çünkü ne yazık ki oğlan olmalıydı -hiçbir kadın böyle hızlı ve gayretli kayamazdı- neredeyse parmak uçlarında uçarcasına yanından geçince, Orlando bu kişinin kendi cinsinden olduğu için ve bu nedenle kucaklaşmaları söz konusu olamayacağı için hırslıdan neredeyse saçını başını yolacaktı. (...) Bacaklar, eller ve duruş bir oğlana aittiler, ama hiçbir oğlanın böyle bir ağzı olamazdı; hiçbir oğlanın böyle göğüsleri, böyle denizin dibinden tutulup çıkarılmış gibi görünen gözleri olamazdı."* (s. 29)

Sadakatsizlikle biten ilişkinin ardından Orlando ilk yedi günlük uykusuna dalar. Uyanığında "beyninin odacıklarında bir değişiklik olduğundan" kuşkulandır. Kuşkusunda haklıdır. Tam olarak cinsel transa geçmemiş, kültürün ve toplumun dayattığı özellikleriyle bir kimlik oluşumu başlamıştır. Erkek ve kadın arasındaki karşıtlıkların erimeye başladığı ilk uyanışında iki cinsin arasındaki bağlantıları anlamaya çalışan yeni bir dolaşım başlar. Dolaşımın ilk etkileri, duygu, arzu ve aşkı belirginleşir. Cinsiyetlendirilmiş hazların, beden üzerinde nasıl şekillen-

Virginia Woolf, bir bedeni inşa ederken, beraberinde dört yüz yıllık zamanı, doğayı, kültürü, mekânı ve toplumu da inşa etmiştir. Orlando'nun erkek ya da kadın olması onun maruz kaldığı etkileşimi değiştirmez, benliğini biçimlendirmez.
